

בקצה הנוזל

על סופרים אנגלים ואמריקאים

כנגד זה הרי הטענה העיקרית שיכולים סופרים אמריקאים להעלות כנגד עקירה לאנגליה היא שהם מרגישים כי ספרות גדולה היא נחלתן של מדינות שהן בשיא כוחן (ולדוגמה: אתונה של פריקלס, צרפת של ראסיין, אנגליה של המאה ה-19), ועתים של ארצות שהעתידי לפניהן (אנגליה בימי אליזבת ורוסיה של המאה ה-19). כנגד טענתו של מקס לרנר שהספרות האמריקאית מלאה חיוניות ותקוה הרבה יותר מן הספרות האנגלית, טוען סנו שאין הוא חש בספרות האמריקאית אותו פרץ געגועים וכמיהה לעתיד שאפשר למצוא, למשל, בספרות הרוסית של המאה ה-19.

כסופרים האמריקאים כן האנגלים, אומר סנו, מנסים להסתגל לתנאים קשים של חיים בחברה מינהלית, מקצועית ופולוראי-ליסטית, שקשה מאד לתפסה בדמיון, ובמובן זה קשה לאמריקאים הרבה יותר מאשר לאנגלים. ברור, למשל, שגם באמריקה גם באנגליה קשה לרוב הסופרים הרציניים לחיות על ספרות, אולם באנגליה, שהיא ארץ קטנה ביחס, נשענים הסופרים על מין שיטה פרטית של אחריות ועל עזרה מן המדינה (ראדיו וכו'), בעוד אשר הגטיה באמריקה היא להטיל את מתן החסות לספרות על האוניברסיטאות, וכך נוצרה מערכת עצומה של פרופסורים אורחים, מרצים, מקבלי מילגות ופרסי מחקר וכו', המפרגסת אחוז גדול מן הכשונות הטובים ביותר במדינה, אולם חרף מעלותיה של שיטה זאת, וחרף העובדה שהאוניברסיטאות האמריקאיות הן סובלניות הרבה יותר לגבי כתיבה יוצרת מן האוניברסיטאות האנגליות, בכל זאת

על סופרים אנגלים ואמריקאים משני עברי האוקיינוס האטלנטי כותב הסופר האנגלי הידוע ס. פ. סנו, במהדורה מיוחדת של ה"ניו-סטייטסמן" המוקדשת כולה לספרות האמריקאית.

סנו מאמין שבימינו עדיין יכול הסופר האנגלי להיות לאמריקאי, אם רצונו בכך ואם נוטה הוא לכך, אך עם זאת מנסה הוא למנות את החסרונות והמעלות של שתי הספרויות. אף כי יש בספרות האמריקאית יצירות של דמיון "קיצוני" ביותר, הרי כמעט תמיד הן שרויות בתחום הסימבוליזם או הנטורליזם, ולעולם אינן בגדר ריאליזם. ואם כי הדבר תואם את דרכי המחשבה האמריקאית, בכל זאת לא תמנע עובדה זו מסופר ריאליסטי בעל כוח מספיק לחדור לשדה ספרות זאת בעשר השנים הבאות.

ענין אחר הוא זה של השפה האנגלית-אמריקאית ו"האנגלית-האנגלית". כשם שהאמריקאים ענויים עד כדי אבסורד ממש כשהדברים מגיעים לתחומים נרחבים של הנתונים הספרותיים שלהם — משקלה רבה-הערך של לימודיותם, וכוח החדירה והחריפות האינטלקטואלית של מבקריהם — כך אופנה היא אצל הסופרים האנגלים להשפיל עצמם כשהם דנים בשפתם, ודו-מה כאילו השימוש בשפה משך מאות בשנים גרם שתהיה פסולה להמשך, וכה מתפעלים הם מן החיות הדיבורית של האנגלית-האמריקאית עד שאינם מבחינים בבעיה המיוחדת העומדת בפני הסופרים האמריקאים כשהם עוסקים בפרוזה סיפורית, שהרי במובנים רבים שפתם מופשטת הרבה יותר מן האנגלית-האנגלית.

ועוד: דומה, מסיים סגן ואומר, שבאנגליה יודע הסופר מי הקהל שבשבילו הוא כותב, זה הזקורא את ספריו, שהרי זה קהל מרוכז ומוכר, ואילו באמריקה קהל הקורא איים הוא נעלם עצום, ובודאי זה הוא אחד גורמיההמרץ החשובים ביותר שמהם ניהנה הסופר האנגלי לעומת האמריקאי.

הרי מטבען נוטות הן לפתח את הבקרתו יותר מאשר את היצירה, ולפיכך אקלימן הרוחני מקשה על הסופר לכתבו בפשטות, ללא מעטה של אירוניה מלאכותית או מאנייריזם קבוצתי. וגדול החשש שפא, בגלל זיקתם לחיים האקדמאיים, יעשו הסופרים האמריקאים מסובכים יותר וכתביהם תתמלא סמלים מלאכותיים ואירוניה.

בקט חי, או'ניל שב לחיים

ב"תכנית השלישית" של ה.ב.ס. מן הרומן נים של בקט ומתוך יצירות אחרות שלו, שעדיין לא נדפסו, היה קראפ, והפך את תפקיד הסולו למשהו מיוחד במינו.

אם בקט במחזותיו הוא נביא הקדרות והאין, הרי יוג'ין או'ניל, שמחזותיו מועזים לים עתה על בימות רבות באמריקה ובאירופה והוא מעורר גלים מתודשים של בקורת נלהבת, מאמין שהדבר האחרון שנשאר לאלה שחיייהם וערכיהם מתמוטטים הוא החלומות, אולם בחשבון אחרון גם החלומות הם מקסם-שווא והם עוברים ובטלים יחד עם אלה אשר להם היו רכוש-חיים יחיד.

או'ניל חוזר ושואל שוב ושוב מה האמת במציאות חיינו, ושאלה זו נעשית נושא כאוב ומענה ברוב מחזותיו.

השפעתו הרבה של סטרינדברג על או'ניל היא מיוחדת-במינה; גם אנשיו של או'ניל עוסקים בעניו עצמי ממושך, כשהם חרזים להטט ולגבור ברגשות האשמה שלהם. הלוכדים אותם ומטילים את צלם הכבד על חיייהם. אולם, טוען אחד המבקרים, אף אחד מכתביו של סטרינדברג אין בו אותו משקל, פרספקטיבה, סבלנות ורחמים שבמחזהו של או'ניל, "מסע יום ארוך אל תוך הלילה" (דראמה אוטוביוגרפית).

מחזותיו של או'ניל הם טרגדיות, כי במהותו סופר טראגי היה, ואף שלא היה מעודו וירטואוז של השפה, הרי היה אמן

המונודרמה של בקט, "סרטו האחרון של קראפ" (הופיעה בתרגום עברי ב"קשת" א), הועלתה בימים אלה על בימת התיאטרון "רויאל קורט" בלונדון, יחד עם מערכון אחר משלו, Fin de

Partie.

"סרטו האחרון של קראפ" נכתב במיוחד אנגלית בשביל ה"רויאל קורט", וגם Fin de Partie. שנכתב צרפתית, הוצג לראשונה בלונדון באותו תיאטרון.

כזכור, "סרטו האחרון של קראפ" הוא דר-שיח בין שחקן וקולו המוקלט. אף שההצגה לא נתקבלה בהתלהבות רבה, הרי מבקרו של ה"אובזרוור" הלונדוני, למשל, סבור כי מחבר "אנו מחכים לגודו" הוא כיום אישיות הנוכרת בהכרח בכל שיחה רצינית הנוגעת לענייני תיאטרון, כי הדרמה הנסיינית חזרה, ובקט הוא אחד השמות הנכבדים בה. הבקורת שהושמעה כנגד בקט עיקרה הוא שכוונת דבריו אינה מובנת, ולא עוד אלא שאילו היו דבריו ברורים דייצרכם ספק אם היו לפי טעמנו, כי הם קודרים ומהרזים מדי. הוא מתאר את חיי האדם כחסרי-משמעות לחלוטין, או טרגיים בתכלית. אולם מונודרמה זו יש בה לפחות מעין זכר לרגשות אנושיים. בפעם הראשונה ממלאת אשה תפקיד חשוב בעלילה (במידה שיש כאן עלילה), בה בשעה שביצירותיו האחרות של בקט היעדרן של גשים הוא מודגש ומכוון. השחקן, פטריק מגי, שלא מזמן קרא

בתוך יום אחד. החיים הם אלה של מייג'ור מלודי, בעל בית-המרזח השיכור, שבהשפעת המשקה ומשהו הדומה להשקפת-עולם ביירונית הוא חי כבתוך חלום געים של הוויה ג'נטלמנית. החיים הם גם חיי אשתו, האיכרה הפשוטה האוהבתו, וחיי בתו, המתמרדת והקרובה לשנאה.

לדברי אחד המבקרים הרי גם כאן הטייפוסים הם החלק החזק במחזה, ובהשוואה אליהם העלילה חלשה ופגומה, כי יש בה יותר מדי מן הפירסה החבויה, המפריעה למחזה זה להיות לדרמה גדולה ומזועזעת. הדה בושם

בתפיסת המשחק והבימוי, ולכן גם נשענת הצלחתו התיאטרלית של כל אחד ממחזורי חיו במיוחד על הבימוי והשחקנים, ובעקבות צעד מוטעה אחד יכול כל הבניין המלודרמטי ליהרס ולהפוך משהו הגובל במגוחך.

המחזה *Touch of a Poet* ("גיוץ של משורר") [יוצג בקרוב ב"הבימה", בתרגומו של י. רטוש] הוא אחד משני מחזות, מתוך מחזור שלם של אחד-עשר, שלא הושמדו על-ידי או'ניל, ועלילתו מתרחשת בבית-מרוח ליד בוסטון בשנת 1828. כאן שוב ממחיו או'ניל את חורבנם של חיים שלמים